

Шуть Аліна,

студентка 5 курсу

Інституту філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: В.М Школа, к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЕКСПРЕСІОНІСТИЧНІ СТИЛЬОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ТВОРАХ ЯРОСЛАВА ГАЛАНА

Актуальність зумовлена важливістю висвітлення експресіоністичних елементів у п'єсах Ярослава Галана

Ступінь досліджуваності проблеми. Специфіка становлення і розвитку експресіонізму значною мірою визначена в працях В. Агеєвої, О. Білецького, Т. Бовсунівської, Т. Гундорової, С. Хороба та ін.

Творчість Я. Галана привертала до себе увагу таких учених, як М. Вальо, Г. Кулінич, Ю. Мельничук, О. Рубльов та ін.

Мета дослідження – аналіз творів Ярослава Галана в контексті поетики експресіонізму.

Методи дослідження: *описовий*, який застосовуємо для систематизації наукових джерел із означеної проблеми; *біографічний*, за допомогою якого аналізуємо творчість письменника, спираючись на його біографію; *культурно-історичний*, який служить для оприявлення генези творчої спадщини митця.

Сутність дослідження. Творчість Я. Галана розвивалася в руслі естетики модернізму, зокрема його найпопулярнішої течії – експресіонізму. Як творча особистість письменник найвиразніше зреалізував себе в драматургії. У його доробку – п'єси різних жанрів: романтичні драми «Дон-Кіхот із Еттенгайму» (1927) і «Вантаж» (1928), сатирична комедія-памфлет «99 %» (1930), соціальна драма «Вероніка» (1929), соціально-психологічні драми «Осередок» (1932) і «Любов на світанні» (1949), трагедія «Під золотим орлом» (1947).

Як драматургу Я. Галану характерні політична гострота, напруженість драматичного конфлікту.

Одна й та ж сюжетна схема покладена в основу трьохактних п'єс, позначених поетикою модерну: «Дон-Кіхот із Еттенгайма» (1927), «Вантаж» (1928), «Вероніка» (1930).

Є підстави вважати, що в цих творах автор спробував використовувати елементи символізму метерлінківського типу («Дон-Кіхот із Еттенгайму») та експресіонізму («Вантаж», «Вероніка»).

Дженні, героїня романтичної п'єси «Вантаж», вдається до хитрощів, щоб врятувати від «ідейної» героїчної загибелі коханого, який хоче покласти життя за незалежність повсталих китайців. П'єса «Вантаж» конденсує мелодраматичне напруження почуттів, при якому об'єктивно виявляється, що революційний героїзм, «інтернаціональний обов'язок» у загальнолюдському плані поступається життю людей. Поетичними засобами мелодрами в Я. Галана є й елементи символізму.

Оскар, головний герой п'єси «Вантаж», давно визначив свої пріоритети: вони повністю зосереджені на суспільній сфері. Названий батько характеризує його словами: «Найпоганіший зрадник великої батьківщини» [1, с. 89]. Причину непатріотичного вчинку юнака, який піднімав моряків на бунт, він убачає у впливі на того комуністичних ідей:

«Дитина лиховісної бурі, бурі з далекого сходу [...]» [1, с. 89].

Дволітнє ув'язнення у військовій в'язниці (аналог ініціаційного простору) ще більше зміцнило героя в його переконаннях. Перед ним поставлене складне завдання, виконуючи яке, він має загинути: для врятування життя «жовтих рабів, яким вирости крила» [1, с. 96], підірвати англійський корабель, що доставляє в Китай військову амуніцію.

Мотив виконання завдання розвивається способом, названим Є. Мелетинським сходинками (наявність попереднього й основного випробування) [3, с. 47, с. 60].

Попереднє випробування полягало в тому, щоб знайти помічника для проникнення на корабель. Таким помічником герой обирає свою кохану, незважаючи на те, що ламає дану раніше обіцянку не зустрічатися з нею (натомість однією з особливостей поетики казки є те, що помічника здобувають після виконання відповідних завдань чи прохань, чи в результаті ввічливого ставлення) [3, с. 50].

Основне випробування – здійснення інтернаціональної місії – у п'єсі, подібно до казки, виконує не сам герой. Дія авторського твору ускладнюється тим, що завдання виконує помічник помічника – закоханий у дівчину суперник Оскара, з яким вона задля цього обручилася (схожа історія розгортається в «Патетичній сонаті» М. Куліша – взаємини Марини та Андре).

Не розуміючи дій коханої, трактуючи їх як перешкоду (хоча дівчина поділяє його антиколоніальні погляди), Оскар, який прагнув «врятувати кілька тисяч китайців» [1, с. 117], приносить у жертву її життя.

Так автор знову повернувся до теми, розробленої в п'єсі «Дон-Кіхоті із Еттенгейму» (стосунки Шарлоти з Люї д'Антієном), пізніше вона буде повторена в п'єсах «Вероніка» (історія Вероніки й капітана Кораджі) та «Любов на світанні» (взаємини Варвари з Лукою).

Цей мотив присутній і в незавершеній трагедії «Божена Шрадек», де австрійський гусар мав загинути від кулі закоханої в нього скрипачки. Герої творів Я. Галана жертвують життям близької людини в ім'я ідеї, яку сповідують.

Крім казкових, п'єса «Вантаж» сповнена мелодраматичними елементами: наявність любовного трикутника (Оскар – Дженні – Хуан Гарція); спокуси-обіцянки (алюзії на образи Віри Павлівни та Івана Стратоновича із п'єси «Брехня» В. Винниченка); убивство, яке виявляло пріоритети героя; самогубство, на яке зважається розчарований у коханні капітан Хуан Гарція, банкрутство родини фабрикантів тощо.

Дослідники вказують на наявність підтексту в цьому творі: «У структурі драми «Вантаж» важливого значення набуває день, коли відбуваються події – 1 Травня. У підтексті прочитується, що доручена Оскарові справа є конкретним виявом міжнародної солідарності. Назва твору теж багатозначна: любов стає для закоханих тим емоційно-психологічним «вантажем», який не в силі здолати холодне серце розрахунку» [2, с. 319].

Із огляду на догматичний життєподібний реалізм, сюжетні перипетії у «Вероніці» не вмотивовані, але щодо модерної естетики «дивні» мелодрами Я. Галана мають художню логіку. У п'єсі маленький загін австрійської армії гине від голоду та морозу, покинутий своїм командуванням під час війни 1914 року. Це лише сюжетна канва, а сама

тема має експресіоністичний зміст, пов'язаний із віковичною боротьбою життя зі смертю, волею до життя та фанатичною сліпою вірою. Тому і героїня мелодрами не сприймається як звичайна жінка (вона з'являється в чоловічому одязі, а наостаннє сама йде у заметіль шукати порятунку для чоловіків). Так само не сприймаються як живі істоти й фельдфебель Гавлік, чоловік Вероніки, й капітан Караджі, її коханець. Викриття капітана – це виступ проти догматизму, поданий у формах експресіоністської драми.

Основні висновки. Отже, проаналізовані твори Я. Галана демонструють модерністську образність драматурга; дають підстави твердити про паралелізм художнього мислення митця й інших письменників-модерністів, які порушували схожі проблеми, користувалися схожою технікою письма на рівні експресіоністичної поетики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галан Я. Твори: [у 4 т.] / Ярослав Галан. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 1. Драматичні твори / [упор. та прим. Г.Г. Кулінича; вст. ст. Б.С. Буряка]. – 512 с.
2. Історія української літератури ХХ століття: [у 2 кн.]. – К.: Либідь, 1994. – Кн. 2, Ч. 1: 1940–1950-ті роки: [навчальний посібник] / [за ред. В.Г. Дончика]. – 368 с.
3. Мелетинский Е.М. Введение в историческую поэтику эпоса и романа / Е.М. Мелетинский. – М.: Наука, 1986. – 320 с.